

Nr 38.

Ankom till Riksdagens kansli den 16 april 1912 kl. 11 f. m.

Utlåtande i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående dödsstraffets upphäfvande.

Närvarande: herrar Widén, Lindhagen, Håkanson, Söderbergh, Stårner, Bergendahl, Alexanderson, Trana, Gezelius*), Rogberg, Pettersson i Södertälje, Olsson i Broberg, Olsson i See, Pettersson i Bjälbo, Igel och Persson i Norrköping.

*) Ej närvarit vid utlåtandets justering.

I en inom Andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 48, har herr *Emil Kristensson* hemställt att Riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga i öfvervägande frågan om dödsstraffets borttagande ur allmänna strafflagen samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill detta öfvervägande kan föranleda. *Motionen.*

Till stöd för denna hemställan har motionären anført följande:

»Spörsmålet om dödsstraffets borttagande ur vår strafflag har varit en af de frågor, som gång på gång kommit på Riksdagens bord under den tidsperiod, vid hvilken de detta år aflösta rösträttsbestämmelserna tillämpats. Vid den första riksdag, som var sammansatt efter nämnda grunder, biföll Andra kammaren med omkring dubbel majoritet ett förslag om detta straffs afskaffande, och i den Första voro afslagsrösterna endast *en* flera än bifallsrösterna. Förut hade bondeståndet för sin del år 1863 beslutat straffets upphäfvande och ett par år senare dess suspenderande. Att tälja röstsiffrorna vid voteringarna i denna fråga efter år 1867 vore detsamma som att uppvisa, hur skiftande under olika tider Riksdagens syn varit på denna ömtåliga strafflagsfråga. Här må endast erinras om, att den sista uppsättningen i Andra kammaren efter de gamla valgrunderna enhälligt år 1909 tillstyrkte en i Andra kammaren af 49 ledamöter framförd motion

om hemställen till Kungl. Maj:t att taga »i öfvervägande frågan om dödsstraffets borttagande ur allmänna strafflagen samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill detta öfvervägande kunde föranleda», under det att Första kammaren efter ett afstyrkande yttrande af en ledamot utan votering afslog densamma.

I år äro Riksdagens båda kamrar betydligt annorlunda sammansatta, hvilket enbart detta utgör ett tillräckligt skäl för motståndarna till detta i deras tycke barbariska straff att ånyo förelägga det till Riksdagens pröfning samtidigt som det utgör en förhoppning om att utgången af frågans behandling måhända kan bli en ännu lyckligare än år 1867. Visserligen är vår strafflag föremål för omarbetning, men en ändring i denna straffform torde ej i ringaste mån föregripa den blifvande reformeringen af strafflagen i dess helhet, hvilket bland annat framgår däraf, att den person, som fått sig förelagdt att utarbeta förslag till ny strafflag, efter det han erhållit detta uppdrag yrkade bifall till ofvannämnda motion af år 1909. Å andra sidan kan ett bifall till denna motion medföra, att dödsstraffets bibehållande icke behöfver fördröjas till den ännu ovissa tidpunkt, då den ifrågasatta reformeringen af hela strafflagen kan komma till stånd.

Striden mot dödsstraffet har förts med större eller mindre skärpa alltifrån Beccaria framslungade sina världsberömda anklagelser. Argumenten för och emot ha växlat för olika tider och individer. I en motion kan jag lika litet söka ingå på en skildring häraf som på en redogörelse för svenska statsrättslärdes och intresserades arbete på detta straffs bekämpande, om än i detta sammanhang icke bör förglömmas den tacksamhet, som reformvännerna alltid måste stå till justitierådet Olivecrona. Ej heller vill jag återkalla i minnet de svenska lagar, där hot mot lifvets förlust med eller utan grymma kvalificerade dödsstraff återfinnas på hvar och hvarannan sida, om än det kunde ha sitt stora intresse att erinra om dessa bestämmelser, till stor del hart när ofattbara för vår tids människor, hvilka näppeligen ana, att exempelvis en Gustaf II Adolf föreskref, att den som dödade en älg eller en svan skulle mista lifvet. Jag skall också afhålla mig från att relatera, i hvad mån detta straff trängts tillbaka eller huru det vid senaste strafflagsreform fick karaktären af ett straff på afskrifning — jag skall endast angifva några af de för mig viktigaste skälen för detta straffs fullständiga borttagande.

De flesta äro numera ense om, att straffet icke bör betraktas som ett utslag af *hämnd* eller vedergällning från samhällets sida utan fastmera afse å ena sidan den brottsliges förbättring och å andra sidan rättsordningens upprätthållande. Dödsstraffsparagraferna i vår lag minna om forna tiders vedergällningslära och uppfattas i vida kretsar som ett kvarvarande

uttryck för denna nu allmänt förkastade rättsåskådning. Det bör vara för lagstiftarne angeläget att icke utan de starkaste skäl bidra till fortlevandet af en med vår tid oförenlig straffrättsprincip.

Såsom hufvudskäl för dödsstraffets bibehållande anför laguskottet i sitt senaste utlåtande i ärendet, att detta straff är »*fortfarande i vårt land behöfligt*» som »*ett sista medel att uppehålla rättens och statens auktoritet*». Utskottet anför inga närmare skäl för detta påstående, mot hvars bärighet starka erfarenhetsbevis kunna andragas. Historien visar, att »*rättens och statens auktoritet*» icke var större under tider, då blodet flöt i strömmar från schavotterna, än under de tider, då dödsstraffet användes mindre, till och med endast i undantagsfall, att man har samma erfarenhet uti stater, som tidvis haft detta straff, tidvis haft detsamma afskaffadt, ja, att man icke kan påvisa större rättssäkerhet eller statsauktoritet i de länder, som fortfarande ha det kvar, än i de länder, där det helt och hållet är afskaffadt eller också icke tillämpas. Om nu erfarenheten ger ett sådant vittnesbörd, och härför stå framstående rättslärdar, borde detta skäl icke vara tillräckligt för dödsstraffets bibehållande.

Här nämnda skäl sammanhänger med åsikten om detta straff som ett *skydd för staten och dess medborgare*, ett skäl som äfven vidröres i samma utskotts utlåtande. I vårt land behandlas tvenne brottslingar, som begått enahanda med dödsstraff belagda förbrytelser, olika, ifall läkarna förklara den ene hafva varit vid brottets begående i besittning af förståndets fulla bruk, men den andre »beröfvad förståndets bruk». Den senare intages på en sinnessjukanstalt, den förre dömes till döden och afrättas, så vida icke förmildrande omständigheter medverka till afdömande af ett mildare straff eller till benådning. Exempel visa, att den på hospitalet intagne sinnessjuka kan vara en vida farligare person än den brottsling, som fått halsuggning på sin lott. Det synes, att om skyddet för samhället, medborgarne, särskildt cellbevakningspersonalen, vore tillräckligt mot den farligaste sinnessjuka förbrytare, samma skulle vara förhållandet beträffande den dödsdömde. För öfrigt är »skyddet» en teknisk fråga, hvars lösning i vår tid icke bör möta alltför stora svårigheter, ifall den icke redan är löst.

Dödsstraffets afskaffande bereder en »*ofantlig lättnad*» åt *rättskipningen*, hvilket påvisades af professor Thyren i hans anförande i Andra kammaren år 1909. »Man undviker nämligen» — för att citera ett par rader — »alla tvister, som uppstå därigenom att psykiatrien, ju längre den går framåt, medför mer och mer olika meningar, om den eller den dödsdömde verkligen var tillräknelig eller icke, om han borde behandlas med bila eller å kriminalasyl. Dessa tvister äro så mycket ledsammare, som lagskipningen med sina organ drages in under folkstämningen.»

Dödsstraffet verkar *afskräckande* på brottslingar, påstå försvararna, och vid denna frågas senaste behandling i Första kammaren, anfördes, hvad mördaren Hjert, kort innan han fördes till stupstocken, yttrat till en prästman, som ett starkt bevis på denna teori. Men den sinnesbeskaffenhet, hvori en dödsdömd befinner sig, är så helt olika mot den, som besjälade honom vid brottets utöfvande, att dylika utsagor icke kunna tillmätas någon afgörande betydelse. Ej heller ha anhängarna af dödsstraffet kunnat åberopa erfarenhet ur historien för afskräckningsteorien. Är denna icke giltig, så talar detta för straffets borttagande.

Vi ha ett icke alltför långt tillbaka liggande exempel på att tvenne dödsdomar gingo i verkställighet under trycket af den stämning, som en tredje brottslings dåd utöfvade (Nordlund). Att *benådningens utöfvande* kan bero på tillfälliga stämningar eller uppfattas beroende därpå, synes mig jämväl utgöra ett skäl för dödsstraffets afskaffande.

Den förhårdade brottslingen kan genom *ihärdigt nekande* undgå dödsstraff, medan en mindre förhårdad brottsling kan just på grund af en *öppen bekännelse* inför domstolen eller fängelsemyndigheterna få låta sitt lif, och detta isynnerhet om stämningen i landet förut är af annan orsak upprörd. Att något sådant icke är uppkonstrueradt utan äger stöd i verkligheten, torde kriminalhistorien kunna ge exempel på. Vid sådant förhållande kan dödsstraffets ändamål att träffa de gröfsta brottslingarna anses förfeladt — ännu ett skäl till detta straffs borttagande.

Det är visserligen sant, att i vår svenska rättsskipning ligga stora garantier mot *justitiemord*, men härvidlag veta vi ingenting om, hur framtiden kan gestalta sig, lika litet som någon möjlighet till ändring af ett orätt ådömdt dödsstraff finnes, sedan detta gått i verkställighet. Justitiemord äro emellertid i åtskilliga andra stater icke uteslutna. De mindre staterna ha gått i spetsen för dödsstraffets afskaffande. Kunde vi i Sverige genom att sluta oss till deras led bidra till att de större staterna följde exemplet, så hade vi därmed säkerligen också bidragit till justitiemordens inskränkande och gjort rättvisan och framåtskridandet en icke alltför obetydlig tjänst.

Ej heller bör vid denna frågas bedömande alldeles förbises den *förfärande och pinsamma plikt*, som närvaron vid en afrättning är för offricanterna. Kan samhället utan risk fritaga sina tjänstemän från dylika hemska uppdrag, så bör det icke dröja därmed.»

I motionens syfte hafva sjuttio ledamöter af Andra kammaren förklarat sig instämma.

Såsom i motionen erinras, har frågan om dödsstraffets afskaffande upprepade gånger varit föremål för Riksdagens behandling. Under ståndsrepresentationen framställdes inom bondeståndet förslag dels vid 1862—63 års riksdag om dödsstraffets borttagande och dels vid 1866 års riksdag att detsamma måtte suspenderas för en tid af tio år. Båda dessa förslag blefvo emellertid afslagna. Under det nya riksdagsskicket första år biföll Andra kammaren väckt motion om dödsstraffets afskaffande, hvaremot Första kammaren med 39 röster mot 38 afslog motionen. En vid 1868 års riksdag väckt motion i samma syfte tillstyrktes af lagutskottet, men afslogs af båda kamrarna. Liknande motioner hafva sedermera vid riksdagarna åren 1872, 1893, 1901 och 1908 på hemställan af lagutskottet afslagits. År 1909 blef en i ämnet väckt motion likaledes af lagutskottet afstyrkt och denna hemställan bifölls af Första kammaren, hvaremot Andra kammaren utan omröstning antog ett skrivelseförslag i motionens syfte.

*Utskottets
yttrande.*

Uti sitt i ämnet afgifna utlåtande yttrade 1908 års lagutskott följande:

»Till de yttringar af det mänskliga samfundslifvet, som framträd mycket olika under olika former och grader af utveckling, hör äfven samhällenas och folkens sätt att värna sig och sina medlemmar mot förbrytelser. Stigande upplysning och högre kultur hafva äfven på detta område utöfvat sina verkningar, och har sålunda i våra dagar inträdt en viss likformighet i de civiliserade folkens uppfattning härutinnan. Ännu fortgår dock striden mellan olika åskådningar angående de olika straffarternas ändamålsenlighet och lämplighet. Detta gäller kanske i särskild grad dödsstraffet, som i trots af de häftiga angrepp, hvarför det varit utsatt, likväl kvarstår i de flesta moderna staters lagstiftningar.

Ensamt i nämnda faktum, dödsstraffets fortfarande bestånd i flertalet länders strafflagar, torde föreligga ett bevis för en ganska utbredd insikt, att detta straff fyller en plats i den bestående rättsordningen.

Den förda striden angående dödsstraffets fortbestånd har haft olika skeden. Man har i senare tid börjat alltmer erkänna, att om dödsstraffet är nödvändigt för rättsordningens uppehållande, är därmed också dess rättmätighet bevisad.

Gentemot den förnämsta invändningen mot dödsstraffet, att staten icke skulle äga någon makt öfver människans sinnliga tillvaro, hvilken icke vore henne gifven af eller genom staten, har sålunda framhållits, att staten borde äga all den rätt i förhållande till sina medlemmar, som statsändamålet fordrade, samt att då detta ostridigt påkallade offer af människolif för statens värnande mot yttre fiender, borde så kunna vara

förhållandet äfven för afvärjande af angrepp mot den inre rättsordningen. Hvad statsändamålet i hvarje fall fordrar måste naturligtvis ställas i strängt beroende af bestående förhållanden. Likasom hvarje annan straffart bör vara uttryck för ett folks och ett lands behof af olika medel att bekämpa orätten och värna mot förbrytelser, måste detta i särskild grad gälla de strängaste straffen och dödsstraffet. Föreligger ej ett sådant behof, kan ej heller, synes det utskottet, ett så starkt ingrepp mot den enskilde brottslige, som tagandet af hans lif innebär, från rättsordningens synpunkt försvaras.»

Efter att härefter hafva framhållit dödsstraffets särställning såsom ett samhällets värn mot brottsligheten och jämväl betonat styrkan i det däri ingående afskräckningsmomentet, fortsätter utskottet:

»Såsom ett sista medel att uppehålla rättens och statens auktoritet är dödsstraffet enligt utskottets förmenande fortfarande i vårt land behöfligt. Såsom sådant torde äfven dess befintlighet i vår rätt uppbaras af ett allmänt medvetande, som understundom äfven kan påkalla dess tillämpande. I ett och annat fall torde dödsstraffet också kunna få karaktären af ett utöfvande af en samhällets nödvärnsrätt mot fortsatta farliga förbrytelser, något hvarpå exempel i vårt land äfven i senare tid förekommit.

Beträffande den af motionären äfven framhållna omständigheten, att dödsstraffet saknar den för öfriga straffarter väsentliga egenskapen att utgöra ett medel till den brottsliges uppfostrande och upprättande, kan utskottet emot de nu anförda skälen för dödsstraffets bibehållande icke finna denna omständighet af afgörande betydelse. Äfven om man utgår från att med afseende å de brottsliga viljor, på hvilka utskottet här syftar, någon uppfostran, som kan återbörda den brottslige åt samhället, verkligen är möjlig, torde likväl statens plikt i sådant afseende icke gå längre, än som är förenligt med statens straffande verksamhet öfver hufvud och med det för statsändamålet en gång nödvändigbefunna straffet.

Hvad slutligen beträffar en äfven i modern tid icke utan fog framställd invändning mot dödsstraffet, nämligen att, om detsamma drabbar en oskyldig, all upprättelse är omöjlig, kan denna invändning för vårt lands vidkommande icke tillmätas någon betydelse, detta beroende på de särskilda garantier, som den svenska rätten uppställer vid fråga om dödsstraffets tillämpande. I detta afseende må erinras, att dödsstraffet hos oss, i motsats mot hvad som är förhållandet i främmande strafflagar, aldrig stadgas absolut, utan alltid alternativt med annat straff. Dom, hvarigenom underrätt dömt till döden, skall underställas hofrätt och hofrätts dom Kungl. Maj:t i högsta domstolen. Uppstår tvifvel om den tilltalades sinnesbeskaffenhet, har domstolen att inhämta sakkunnigs utlåtande därom, något

som, på sätt utskottet i annat denna dag afgifvet utlåtande hemställt, vid fråga om dödsstraff syntes utskottet alltid böra äga rum, äfven om särskild anledning därtill icke yppats i målet. Hos oss gällande bevisregler innebära därjämte en garanti mot den oskyldiges fällande, som utlandets juryväsen i regel icke erbjuder. Slutligen har Konungen rätt att i statsrådet på ansökan göra nåd.

De senaste årtiondenas rättsstatistik för vårt land gifver vid handen, att de gröfsta brotten alltjämt äro i aftagande. Under de senaste tio åren har här i landet ådömdt dödsstraff endast i tre fall gått i verkställighet. Det är sålunda anledning hoppas, att dödsstraffets användning hos oss skall kunna alltmer inskränkas.»

På grund af hvad sålunda anförts hemställde lagutskottet, såsom ofvan omnämnts, att motionen icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Vid 1909 års riksdag anförde lagutskottet till stöd för sin enahanda hemställan, att utskottet ej funnit anledning frångå den af nästföregående års utskott uttalade uppfattningen.

De skäl, som sålunda anförts gent emot yrkandet om dödsstraffets borttagande finner utskottet för sin del fortfarande i hufvudsak äga giltighet. I allt fall synes emellertid, då strafflagstiftningen i dess helhet för närvarande är under omarbetning och jämväl den förevarande frågan därvid blifver föremål för bedömande, någon åtgärd från Riksdagens sida med anledning af föreliggande motion icke vara erforderlig. Utskottet får alltså hemställa,

att förevarande motion icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 15 april 1912.

På lagutskottets vägnar:

JOHAN WIDÉN.

Reservationer:

dels af herr *Söderbergh*;

dels ock af herrar *Lindhagen*, *Stärner*, *Pettersson* i Södertälje, *Olsson* i See, *Igel* och *Persson* i Norrköping, som ansett, att utskottet bort hemställa om bifall till det i förevarande motion framställda yrkande.

Till stöd härför har herr *Lindhagen* åberopat innehållet i den af honom senast år 1909 inom lagutskottet afgifna utförligare reservation i ämnet.
